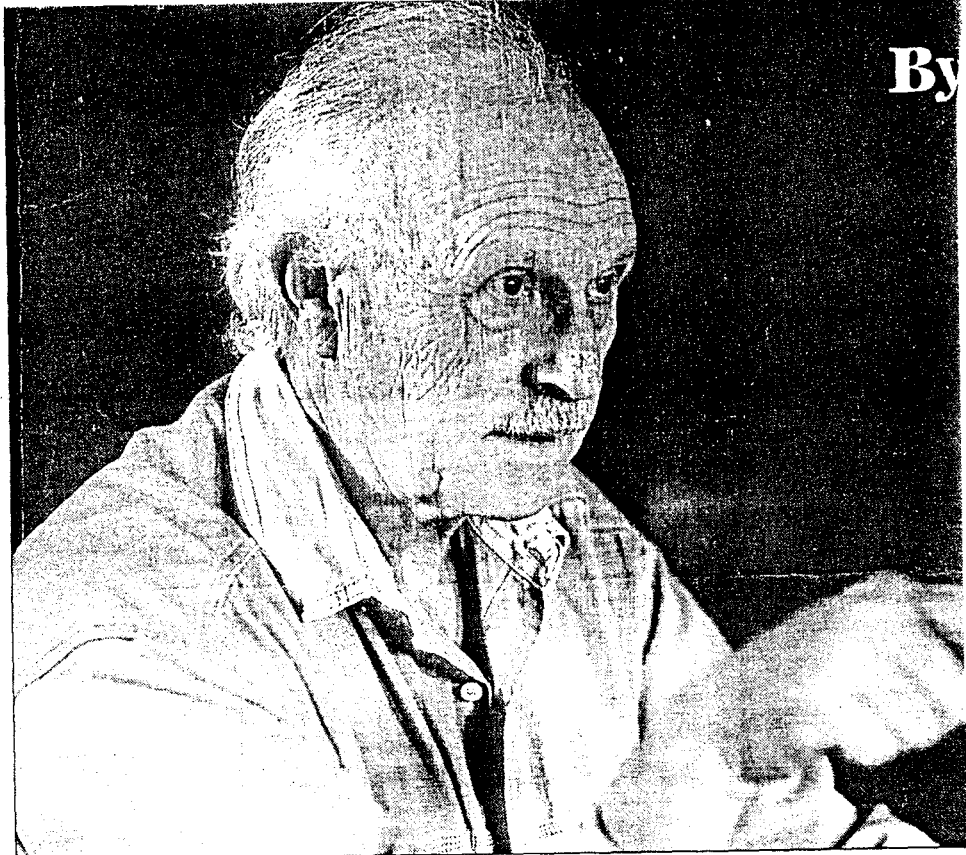

Det ingen snakker om

A.R. 30/7-92

FRAM I LYSET: I sin nye bygdebok setter aurskningen og den pensionerte advokaten Asbjørn Fossen (68) fingeren på det mørke punkt i Aurskogs historie: NS-oppslutningen under krigen.

Bygdebok åpner gamle azi-sår

Av Lars M. J. Hansen

AURSKOG: Åtte prosent av aurskogingene over 18 år var medlem av Nasjonal Samling (NS) under krigen. Landsgjennomsnittet var 1,8 prosent. Hvorfor ble nazi-oppslutningen så formidabel?

Asbjørn Fossens nye bok om Aurskog i perioden 1940-66 tar blant annet for seg det mest ømtålige og brennbare kapittelet i bygdas historie. - Krigstida er blitt feid under teppet i alle år. Ingen har turt å snakke om den, mener forfatteren.

Men nå skal sannheten fram. I midten av oktober slippes «Ei ny bygd blir til», en fortsettelse av «Småkårsfolk i ei Romeriksbygd» som ble utgitt i fjor.

Storbønder

Verkene er et alternativ til eksisterende bygdebøker. Fossens forrige bok tok for seg Aurskog fra 1840-1940. «Ei ny bygd blir til» er Aurskogs historie fram til kommunesammenslåingene i 1966. Fossen vil ikke rope for mye av innholdet, men noe av det mest interessante er utvilsomt den ømtålige krigstida.

Nazi-reir

Oppslutningen om NS var åtte ganger så stor i Aurskog som i nabobygdene. På det meste hadde nazi-partiet 201 medlemmer.

- Det mest spesielle var at

70 prosent hadde gårdbrukerbakgrunn, og da snakker jeg ikke om småbrukere, sier Fossen.

- To tredeler av bøndene som hadde gårder over 200 mål, var NS-medlemmer. Nærmere bestemt 31 av 45, sier Fossen.

Klassekamp

Forfatteren har sett på sosiale årsaker og mener at han har funnet hovedforklaringen på at storbøndene i Aurskog i større grad sluttet seg til de nye makthaverne, sammenlignet med andre deler av landet.

- Klasseskillet var enormt i Aurskog før krigen. Arbeiderpartiet førte en hard klassekamp. Bøndene var livredde, og hatet Ap sterkt. Med NS så de en mulighet til å knekke den radikale arbeiderklassen en gang for alle.

Lite aktive

Bøndene var imidlertid ikke blant de mest aktive nazistene under krigen.

- Ideologisk var det offentlige funksjonærer som var de verste, sier Fossen og ramser opp ordføreren, lemsmannen og distriktslegen som sentrale lagførere og NS-folk.

- Hirden - nazistenes ideologiske stormtropper - rekrutterte mellom 20 og 25 voksne aurskoginger. I tillegg hadde jente- og guttehirden nærmere 30 medlemmer. I hirden var bøndene i undertall, sier Fossen.

Boka hans handler også om de fem unge aurskogingene som meldte seg til fronttjeneste i legionen.

Dokumentasjon

Asbjørn Fossen har stilt

strange krav til seg sjøl angående dokumentasjon. Forfatteren har fått tilgang til Riksarkivet, og har gått gjennom medlemsregisteret til Aurskog NS. Han har brukt utallige muntlige kilder - blant annet motstandsfolk - og studert rettsreferater fra landssviksoppgjøret etter krigen.

- Det er interessant å se at de som hadde størst ressurser, slapp billigst unna.

Flyktningetrafikk

Fossen påpeker at boka ikke bare handler om nazister. Gjennom over 200 sider tar han også for seg Hjemmefronten - som i hovedsak rekrutterte folk med arbeiderbakgrunn, flyktningetrafikken til Sverige, rettsoppgjøret, hvordan bøndene mistet sin maktposisjon, gjenreisninga og ellers hele Aurskogs historie fram til 1966.

Fossen sier at han har lagt vekt på å skrive slik at folk ser liv bak ordene.

- Dette er ikke en bok med bare tørre tall og fakta. Jeg prøver også å rekonstruere de mange utrolige hendelsene som fant sted, sier Fossen uten å rope for mye av innholdet.

Gamle sår

Fossen poengterer at hans hensikt ikke er å skade enkeltpersoner eller slekter. Han nevner konsekvent ikke navn på nazister i boka, men bruker yrkestitler på sentrale NS-folk.

- Jeg har tatt hensyn, og er ikke ute etter å henge folk. Men jeg tror det er sunt for bygda å få lufta ut sin grumsete fortid, sier Fossen.

Forfatteren

AURSKOG: Asbjørn Fossen (68) er utdannet jurist, men har på sine eldre dager skrevet flere lokalhistoriske verker.

Forfatteren er født og oppvokst i Aurskog, men er i dag bosatt på Vestli i Oslo.

Fram til 1940 arbeidet han i jord- og skogbruk. Etter krigen tok han realskole, artium og jus ved siden av arbeidet. Han har for det meste arbeidet i det offentlige, men har også drevet advokatvirksomhet.

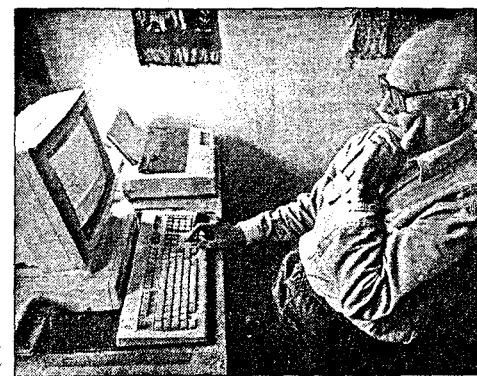
På eldre dager har han tatt grunnfagseksamen i etnologi (folkellvgsgranskning) og sosi-

ologi ved Universitetet i Oslo.

Verket «Skogflinnene i G Norge» (1990) var hans forrige bok. «Småkårsfolk i ei Romeriksbygd» (1991) skrev han som et alternativ til eksisterende bygdehistorie som mente handlet alt for mye om eliten. Boka tar for seg Aurskog fra 1840-1940.

Fortsettelsen, «Ei ny bygd blir til», slippes i oktober, tar for seg Aurskogs historie fra 1940 og fram til kommunesammenslåingene i 1966.

Fossen er allerede i ferd med en ny bok om innvandringen til Østlandet på 16- og 1700-tallet.

LOKALHISTORIE: Asbjørn Fossen bruker pensjonisttilværelsen til å skrive alternative bygdebøker. (Foto: Terje Millerjord)

Historiene

AURSKOG: I Aurskog bodde motstandsfolk og NS-medlemmer vegg i vegg.

Aurskogingene hadde sine måter å skremme de «verste» NS-folkene. En fikk plassert ei tom likkiste på trappa. En annen fikk ei i postkassa!

Distriktslegen i Aurskog var nazist, men også huslege for hele bygda. Han var en svært ivrig NS-verver. Han skal blant annet ha forsett å verve folk som lå for døden.

Etter krigen ble han og andre tatt med til Trandum og tvunget til å være med og grave opp massegravene i Trandumskogen.

Etter krigen ble NS-medlemmene samlet opp og først plassert i den leiren de selv brukte til motstandsfolk på Bjerkelangen.

Et NS-medlem ble skutt på sin egen trapp etter ordre via London.

Fredsoppgjøret i Aurskog foregikk ikke uten dramatiske episoder. Statspolitiet tok seg av toppene, mens lokale motstandsfolk samlet inn resten. Ikke alle ville bli med frivillig. Blant de mest dramatiske episodene var på Gulhaugen mot Mangen. Da truet såkalte AT-befal med å skyte til siste patron. De løst imidlertid ikke ett skudd.

AKERSHUS ARBEIDSBLEAD

30/7-92

(A.R.)

101907